

DİYANET

İlmi Dergi Cilt: 37 • Sayı: 3 • Temmuz-Ağustos-Eylül 2001

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI
Dini Yayınlar Dairesi Başkanlığı

*

Üç Ayda Bir Yayınlanır

ISSN 1300-8498 Diyanet İlmi Dergi, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı 1971-

İSTİKBÂLE YÖNELİK HADİSLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

*Yard. Doç. Dr. Saffet Sancaklı**

Hadis kaynaklarında mevcut hadisler arasında sıkça Hz. Peygamber'in istikbâle ma'tûf olarak söylediği hadislerle karşılaşırız. Bu tür hadisler değişik açılardan pek çok kişinin zihnini meşgul etmektedir. Hz. Peygamber'in, istikbâle ilgili olarak söylediği hadislerin kaynağının ne olduğu, Sünnet vahiy ilişkisi düşünüldüğünde vahiyle ilişkilerinin olup olmadığı, Hz. Peygamber'in bu sahada konuşma yetkisinin bulunup bulunmadığı, bu tür hadislerin, vahyin dışında telakki edilmesi mümkün mü, eğer mümkünse o halde bu hadislerin kaynağı problemi nasıl halledilecek ve istikbâle ilgili hadisler nasıl kabul edilecek gibi konular akla gelmektedir. İşte bu makalemizde akla gelmesi gayet doğal ve muhtemel olan bu konuları Kur'ân'ın bakış açısıyla birlikte hadislerin ışığı altında tahlil etmeye ve irdelemeye çalışacağız.

A-Gayb Kavramı ve Kur'ân'ın Bakış Açısı

Kur'ân'da şehâdet (görünen, bilinebilen alan)'ın zıddı olarak kullanılan gayb,¹ akıl ve duyular yoluyla bilgi edinilemeyen ancak, dinlerin bildirmesiyle haberdar olunan varlık âlemidir. "Zahirî ve bâtinî duyularımızın alanı dışında kalan, gözle görülemeyecek kadar gizli olan ve akıl yoluyla da idrâk edilemeyen şeylerdir."² "İnsanın, varlık şartlarının sınırlılığından, zaman ve mekanla kayıtlı bulunuşundan ötürü onun bilmediği, görmediği ve gizli kalan her şeydir."³ Gayb, başta duyuların idrâk edemediği veya aklın kavrayamadığı haki-

* İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Hadis Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

1 Albayrak, Halis, Kur'ân'da İnsan-Gayb İlişkisi, sh.,15.

2 Çelebi İlyas, İslâm İnancında Gayb Problemi, sh., 64-65.

3 Albayrak Halis, a.g.e., sh.283.

katlerdir.⁴ Kısaca gayb kelimesinde ve bu kelimenin türevlerindeki ortak noktada hepsinin gizlilik, görünmezlik, hazır bulunmayıp gibi durumları karşılıyor olmasıdır.⁵ İslâm dininin özünde, birinci derecede gayba imân söz konusudur. Genel olarak gayb ile ilgili haberler oldukça çoktur. Gayb ile ilgili haberlerin kaynağı Kur ân-ı Kerim olduğu gibi, bazı haberlerin kaynağı da hadislerdir. Allahü Teâlâ'nın, gaybı mutlak manada bildiği konusunda hiçbir şüphe ve tereddüt bulunmamaktadır. Ancak hadislerin sahibi olan Hz. Peygambere gelince durum değişiyor. Çünkü Hz. Peygamber mutlak manada gaybı bilmez. Bu konuya işaret eden şu âyet-i kerîmeleri verebiliriz:

"Gaybı Allah'tan başka hiç kimse bilemez."⁶

"Ben göklerde ve yerde görünmeyeni (gaybı) bilmiyorum."⁷

"Ey Muhammed, onlara de ki; gaybı bilmek Allaha'a mahsustur."⁸

"Her şeyi O yaratmıştır. Her şeyi O bilir."⁹

"Allah gaybı ve şehâdeti bilendir."¹⁰

"Göklerin ve yerin gaybı O'nundur."¹¹

Bu âyetlerden anlaşılıyor ki, mutlak manada gaybı Allah'tan başka hiç bir kimse bilemez, bu âyetler âdeti Ceñâb-ı Hakk'ı gaybı bilme vasfı ile yaratılmışlardan ayırmakta, O'na mahsûs olan bu vasfın yaratıklardan birine verilmesini tevhiide aykırı olarak vasıflandırmaktadır. Bunun yanında bazı âyetler de vardır ki, Allah'ın dilediği kişilere gayb hakkında bilgi verdiğini ifade etmekte, ayrıca Hz. İbrahim'e yer ve göklerin melekûtunun (bilinmeyen yönlerinin) gösterildiğini,¹² Hz. Yusuf'a rüya tâbiri ilminin öğretildiğini¹³ ve kavminin yiyecekleri yemekleri önceden bilme özelliğinin verildiğini,¹⁴ Hz. İsa'nın İsrail oğullarının evlerde biriktirip yedikleri şeyleri haber verdiğini¹⁵ bildirmektedir.¹⁶ Aşağıda vereceğimiz şu iki âyet-i kerîme gayb ile ilgili bazı bilgilerin peygamberlere bildirildiğini göstermektedir:

4 Elmalılı Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'ân Dili, I, 174-176, VII, 5414.

5 Albayrak, Halis, a.g.e., sh., 19, ayrıca bk., Tehânevî, Mevsûatü Keşşâfî Istilahâtı'l- Fünûn ve'l-Ulûm, II, 1206.

6 En'âm, 6/59.

7 Bakara, 2/33.

8 Yûnus, 10/20.

9 En'âm, 6/101.

10 En'âm, 6/73.

11 Nahl, 16/77.

12 En'âm, 6/75.

13 Yusuf, 12/21.

14 Yusuf, 12/37.

15 Âl-i İmrân, 3/49.

16 Çelebi İlyas, a.g.e., sh. 69.

"Gaybı bilen O'dur. Ancak, (bildirmeyi) dilediği peygamber hariç hiç kimseye gaybını açıklamaz."¹⁷

"Allah sizi gayba vâkıf kılacak da değildir. Fakat Allah peygamberlerinden dilediğini seçip gaybı bildirir."¹⁸

Görüldüğü gibi son iki âyette geçen "lâkin" ve "illâ" istisna edatlarıyla Allah'ın, gaybı bazı kişilere açıklayabileceği anlaşılmaktadır. Her iki âyette geçen elçi manasına gelen "resul" ve çoğulu olan "rusul" kelimelerinden murâdın peygamberler olduğu anlaşılmaktadır.¹⁹ Böylece Allah kendisine elçi olarak seçtiği peygamberine gayb ile ilgili bazı bilgileri verebileceğini ifâde etmektedir. Buradan hareketle Hz. Peygamber de ancak Allah'ın kendisine bildirdiği kadarıyla gaybı bilebilir diyebiliriz. Yoksa gaybdan haber vermek peygamberliğin özelliklerinden değildir. Örneğin Cibrîl hadisinde kendisine kıyâmetin ne zaman kopacağı sorulduğunda, "Sorulan, sorandan daha bilgili değildir" şeklinde cevap vererek kıyâmetin ne zaman kopacağını bilmediğini ifâde eder. Ancak akabinde kıyâmetin alâmetleriyle ilgili bazı malûmatlar da vermiştir.²⁰ Dolayısıyla Cibrîl hadisi bu açıdan önemli bir konuma sahiptir. "Benim bildiğimi siz bilseydiniz, çok ağlar, az gülerdiniz"²¹ şeklinde buyuran Hz. Peygamber, bununla kendisine çok şeylerin bildirildiğini, ancak insanların bunların hepsini bilmediğini ifâde etmektedir. Kuşkusuz Hz. Peygamber bazı sebeplerden dolayı gayb âlemiyle ilgili olarak bildiği her şeyi insanlara açıklamamıştır. Açıklamadıklarının, açıkladıklarının yanında hangi oranda olduğunu bilemiyoruz.

B-Hz. Peygamber'in Gayb ile Olan İlişkisi

Hz. Peygamber'in gayb âlemiyle çok yakın bir ilişkisi vardır. Bu ilişkinin kurulmasında Allahü Teâlâ'nın rolünün olmadığı düşünülemez. O'nun gayb âlemiyle ilgili vermiş olduğu bilgiler, hadis kaynaklarında daha çok "Melâhim, Fiten, Alâmâtü's-Sâa, Cennet ve Cehennem" gibi ana başlıklar altında yer almaktadır. Kıyâmet, âhiret, kabir suâli, haşır, şefâat, mîzân, hesap, sırât gibi öte dünyada âit bilgiler hep gaybî haberler kapsamındadır. Bu konuların bazıları hakkında Kur'ân-ı Kerim özet bilgiler vermekte, hadisler ise daha detaylı ve daha geniş bilgiler bizlere sunmaktadır. Genel olarak Hz. Peygamber'in, gaybî haberlerle ilgili hiçbir şey bilmediğini iddiâ eden bir kişi, yukarıda saydığımız hususları ve daha pek çok konuyu inkâr etme noktasına gelecektir. Kabul edilmesi mümkün olmayan böyle bir iddiâ da aynı zamanda tarihi gerçeklerle de ça-

17 Cin, 72/26-27.

18 Âl-i İmrân, 3/179.

19 Bk. Zemahşerî, el-Keşşâf, IV, 172; Kurtubî, el-Câmiu li Ahkâmî'l-Kur'ân, IV, 184-185; Beydâvî, Envârü't-Tenzîl, II, 536; İbn Kesîr, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, I, 442, IV, 462; Elmalılı Hamdi Yazır, a.g.e., VIII, 541.5.

20 Hadis için bk. Buhârî, İmân, B. 38.

21 Buhârî, Nikâh, B. 107, Rikâk, B. 27, Eymân, B.3; Müslim, Salât, H. No: 112, Kusûf, H. No: 1, Fedâil, H. No: 134.

tışacaktır. Ancak tarihi süreç içerisinde mu'tezile gibi bazı fırka ve ekoller, akıllarının uzak gördüğü bazı sahih hadisleri reddetme hususunda haddi aşmışlardır. Nitekim mu'tezileden bazılarının, kabirde iki meleğin sorgusundan ve ondan sonraki saâdet ve azaptan bahseden hadisleri reddetme durumlarını görmekteyiz. Onların, sırât ve mîzân, mü'minlerin Cennet'te Allah'ı görmeleri ile ilgili hadisler, cinler ve cinlerin insanoglu ile alakasından bahseden hadisler karşısındaki konumları da yine böyledir.²² Fazlurrahman, hadisçilerin, istikbâle dâir spesifik, belli gün, tarih ve yere işaret eden hadisleri kabul etmediklerini, ancak kelâmî ve siyâsî grupların ve hiziplerin ortaya çıkacağına dâir haberleri rahatlıkla kabul ettiklerini söyleyip, bunu tenkit eder ve kehânet içeren haberlerin kabul edilmeyeceğini belirtir.²³ Fazlurrahman'ın hadisçilerin kabul etmediğini söylediği haberlere şu iki örneği vermek istiyoruz: "Önümüzdeki yüz yılın başında Allah, soğuk ve hoş bir rüzgâr gönderir ve onunla bütün mü'minlerin ruhunu alır."²⁴ "Yüz sene sonra hiçbir kimse dünyaya gelmez."²⁵ Bu tür örnekleri daha da çoğaltmak mümkündür.

Gayb konusunu daha iyi anlayabilmek için gaybı iki katogoride incelememiz gerekir:

1)- Gayb-ı mutlak: Allahü Teâlâ'nın sahip olduğu ilim sıfatı sayesinde kâinattaki her şeyi bilmesidir. "Mutlak gayb insanlara açıklanmayan, bildirilmeyen, bildirilse bile sadece peygamberlere bildirilen alandır. Buna göre mutlak gaybın iki yönü mevzu bahis olmaktadır. Birincisi, mutlak gaybın sadece Allah'ın bildiği ve sahip olduğu, fakat hiç kimseye bildirmediği insanlara kapalı tarafı. İkincisi Allah'ın sadece peygamberlere vahiy yoluyla açıkladığı insanlara açık yanındır"²⁶

2)- Gayb-ı izafî: Allah'ın bildirdiği kadarını insanların bilmesidir.²⁷ Kıyametin ne zaman kopacağı,²⁸ insanın ne zaman ve nerede öleceği gibi hususlar mutlak gayb kavramı kapsamında değerlendirilmektedir. Hz.Âişe "Kim sana Muhammed'in gaybı bildiğini söylerse muhakkak o yalan söylemiştir. Çünkü gaybı Allah'tan başka kimse bilmez" buyuruyor.²⁹ Burada Hz. Aişe bu ifadesiyle mutlak manadaki gaybın bilinemeyeceğini ifade etmek istemiştir. Ebu'l-Bekâ (ö 1094/1683) insanın gaybında cereyan eden her olayı, onun için izafî gayb olarak nitelendirmektedir. Örneğin, Mekke'de yağan yağmur orada bulunan-

22 Yusuf el-Kardâvî, Sünneti Anlamada Yöntem, sh. 192, terc. Bünyamin Erul.

23 Fazlurrahman, Tarih Boyunca İslâmî Metodoloji Sorunu, sh. 59-60, terc.,S.Akdemir.

24 İbnü'l-Cevzî, Kitâbu'l- Mevzuat, III, 193.

25 İbnü'l-Cevzî, a.g.e., III, 192; İbn Kayyim el-Cevziyye, el- Menâru'l- Münif, sh.,109.

26 Albayrak, Halis, a.g.e.,sh.,160.

27 Bk.Elmahlı Hamdi Yazır, a.g.e., VII, 4869, VIII, 5415. Ayrıca bk.Ebu'l-Bekâ, el-Külliyât, sh., 668.

28 Konuyla ilgili âyetler için bk. A'râf, 7/187; Fussilet,41/47; Zuhruf, 43/85.

29 Buhârî, Tevhid, B.4.. Yorum için bk. Elmahlı Hamdi Yazır, a.g.e., VIII, 5414-5415.

lar tarafından müşahade edilmektedir. Fakat Mekke dışındakiler için gâibtir.³⁰ Sahâbeden Haris b. Ömer, Hz. Peygamber'e gelerek, kıyametin ne zaman kopacağını, yağmurun ne zaman yağacağını, hamile olan karısının ne doğuracağını, kendisinin yarın ne yapacağını ve nerede öleceğini sorar. Bunun üzerine şu ayet-i kerime nâzil olmuştur:³¹ "Kıyametin ilmi ancak Allah katındadır. Yağmuru O indirir, rahimlerde olanı O bilir, hiç kimse yarın ne kazanacağını bilmez, hiç kimse nerede öleceğini bilmez. Şüphesiz Allah her şeyi bilendir, her şeyden haberdardır."³² Beş bilinmeyen (mugayyebât-ı hamse) dediğimiz bu hususlarda Hz. Peygamber, âyeti te'kid mâhiyetinde şu hadisi söylemiştir: "Gaybın anahtarları beştir. Onları Allah'tan başkası bilmez: Yarın ne olacağını, rahimlerde olan şeyi, kişinin yarın ne kazanacağını, nerede öleceğini, yağmurun ne zaman yağacağını hiçbir kimse bilemez."³³ Yukarıda geçen kıyâmetin ne zaman kopacağı, kişinin nerede ne kazanacağı ve nerede öleceği konusunda herhangi tereddüt söz konusu değildir. Ancak hadiste zikredilen yağmurun ne zaman yağacağı ve ana rahmindeki çocuğun bilinmesi konularını günümüz gelişen teknolojik şartları çerçevesinde düşündüğümüzde konuyla ilgili şu izahları yapabiliriz: Hava durumuyla ilgili meteoroloji uzmanlarının yaptığı, atmosferde meydana gelen şartları tesbit edip tahminde bulunmaktadır. Dolayısıyla, bu tesbit gaybda olanı tesbit değil, şehâdete çıkmış olanı göstermektedir.

Gayb ile alakalı haberleri; Hz. Peygamberden önce yaşanan olaylar, yaşadığı zaman ve gelecekle alakalı olaylar olmak üzere üç kategoride incelemek mümkündür. Kur'ân-ı Kerim'de insanın ve kâinatın yaratılışı, geçmiş ümmetlerin yaşadıkları olaylarla ilgili pek çok kıssa anlatılmaktadır.³⁴ Kur'ân-ı Kerim bu tür bilgileri gayb bilgisi kapsamında değerlendirmektedir. Kur'ân âyetleri, gayb âlemine çevrilmiş bir projektör gibidir. Salt akla karanlık görünen bu âlem, vahyin ışığıyla aydınlanmaktadır.³⁵ Örneğin, Nûh kıssasının sonunda şu ifade geçmektedir: "*Bunlar gayb haberleridir ki, sana onları vahyedyorum. Onları bundan evvel ne sen biliyordun, ne de kavmin...*"³⁶ Hz. Peygamber de bu bilgilerin bir kısmını genişleterek daha detaylı izahlar getirerek, olaylara açıklık kazandırmaktadır. Kur'ân-ı Kerim gelecekle ilgili olarak bazı olayları Hz.

30 Ebu'l-Bekâ, a.g.e., sh.,668.

31 Vâhidi, Esbâbu'n-Nuzûl, sh.289 ; Zemaşeri, a.g.e., III, 238 ; Elmalılı Hamdi Yazır, a.g.e., VI, 3852.

32 Lokman, 31/34. Âyetin tefsiri için bk. Kurtubî, a.g.e., XIV, 55-56; Beydâvî, a.g.e., II, 232; İbn Kesîr, a.g.e., III, 462-464; Elmalılı Hamdi Yazır, a.g.e., VI, 3853-3855.

33 Bk. Buhârî, İstiska, B.29. Tevhîd, B. 4; Müslim, İmân, H. No: 5,7. Hadisin yorumu için bk. Davudoğlu Ahmed, Sahîh-i Müslim Tercüme ve Şerhî, I, 127-128; Ahmed Naim, Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarfîh Tercümesi ve Şerhi, III, 308-311. Beş bilinmeyenle ilgili geniş bilgi için bk. Karacabey Salih, Hadisler Çerçevesinde Mugayyebât-ı Hamse Meselesi, sh., 83 v.d.

34 Bk. Nisâ, 4/164; A'râf, 7/101; Hûd, 11/100; Nahl, 16/118; Kehf, 18/13; Tâhâ, 20/99; Neml, 27/76; Gâfir, 40/78.

35 Eren, Şadi, a.g.e., sh., 159, Işık Yay., İzmir, 1995.

36 Hûd, 11/49. Başka örnekler için bk. Yusuf, 12/102; Âl-i İmrân,3/44.

Peygamber'e ve mü'minlere vukuundan önce haber vermiştir. Örneğin ehl-i kitâb olan Bizanslıların, mecûsî olan İranlıları yeneceklerine dâir verilen haberler bu kabildendir. Âyette olay şöyle anlatılır: "*Rumlar, size en yakın bir yerde mağlup oldular. Onlar, bu mağlubiyetten sonra birkaç sene içinde galip geleceklerdir. Eninde sonunda emir Allah'ındır. O gün mü'minler, Allah'ın yardımıyla sevineceklerdir. O dilediğine yardım eder. O yegâne galiptir, çok esirgeyicidir.*"³⁷ Ayrıca Hz. Peygamber'in, yaşadığı dönem içerisinde muttali olamadığı bazı hususları Cenâb-ı Allah ona bildirmiştir. İfk olayının gerçek yüzünün açıklanması,³⁸ *Mescid-i Dırâr* hadisesinin iç yüzünün aydınlatılması,³⁹ gizli tutulması istenen bir hususun zevcelerinden birinin diğerine söylediğini Allah'ın vahiyyle Hz. Peygambere bildirmesi,⁴⁰ Mekke'nin fetih hazırlıkları başladığında Hatip b. Beltea'nın (ö.30/650) Mekke'deki yakınlarına ulaştırmak için bir mektup gönderme teşebbüsünün bildirilmesi⁴¹ gaybî haberler cümlesindedir. Hz. Peygamber'in bu şekilde bilgilendirilmesi aynı zamanda bize gösteriyor ki, Hz. Peygamber'in haber kaynakları arasında vahyin önemli bir yeri vardır. Aynı zamanda verdiğimiz bu örnekler bize gösteriyor ki, Hz. Peygamber'in, beşeri vasıflarla ulaşamadığı mazi, hâl ve istikbâle ait konularda vahye dayanmış, bazen de vahyin gelmediği veya geciktiği zamanlarda ise tevakkuf etmiştir. Re'y ve içtihadı ile verdiği kararların tashih edilmesi de onun vahiy dışında gaybî bilgi edineceği başka bir kaynağa sahip olmadığını göstermektedir.⁴² Hz. Peygamber'in gelecekle ilgili vermiş olduğu haberler daha çok bazı yerlerin fetih, bazı kişilerin ölümü, hilâfet, fitnelerin ortaya çıkışı, bazı fırkaların durumu, kıyamet ve âhiretle ilgili haberler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu tür sahîh haberleri Hz. Peygamber'in kendiliğinden ortaya koyması düşünülemez. O, bunları Allah'ın kendisine bildirmesi neticesinde bize bildirmektedir. Hz. Peygamber'in, hadislerde gelecek ile ilgili bilgiler verdiğinâ dâir bazı örnekler vermek istiyoruz: Habeş Necâsisi Ashama'nın (ö.9/630) öldüğü gün olayı ashabına haber vermiş ve birlikte gıyabında cenaze namazını kılmışlardır. O, bu haberi ashabına şöyle anlatmıştır: "*Bugün bir kardeşiniz öldü, kalkıp onun cenâze namazını kılmız.*"⁴³ Hastalandığında kızı Hz. Fâtıma'yı yanına çağırarak bu hastalığında vefat edeceğini ve kendisine ilk ulaşacak kişinin kendisinin olacağını

37 Rum, 30/1-5. Âyetin yorumu için bk. Elmalılı, a.g.e., VI, 3795-3800. Diğer örnekler için bk. A'râf, 7/167; İs-râ, 17/4; Fetih, 48/16. Nasr, 110/1-3; Kamer, 54/45. Konuyla ilgili geniş bilgi ve değerlendirme için bk. Şadi Eren a.g.e., sh., 193 vd.

38 Nur, 24/11-16.

39 Tevbe, 9/107-108.

40 Tahrim, 66/1-3.

41 Mümtahine, 60/1. Âyetin nuzul sebebi ve tefsiri için bk. Elmalılı Hamdi Yazır, a.g.e., VII, 4890 vd.

42 Çelebi İlyas, a.g.e., 109.

43 Müslim, Cenâiz, H.No:66-67. Ayrıca bk. Hattâbî, A'lâmü'l-Hadis, 1, 668.

haber vermesi,⁴⁴ aynı şekilde hanımları arasında kendisine ilk kavuşacak kolu en uzun olanın (yani en cömert olan Hz. Zeyneb'in) olduğunu bildirmesi⁴⁵, Bedir savaşı öncesinde müşrik liderlerin nerede öldürüleceğinin haberini vermesi⁴⁶, Mûte savaşı cereyan ederken savaşa katılmadığı halde Hz. Peygamber'in Medine'den âdeta canlı yayın yapıyor muşcasına şehid edilen komutanlar hakkında bilgi vermesi⁴⁷, sahabeden bazı kişileri Cennet'le müjdelemesi (aşşereyi mübeşşere), İstanbul'un fethiyle ilgili haberler⁴⁸; hep bu kabilden olan haberlerdir. Ancak şunu da belirtelim ki, Hz. Peygamber'in gelecekle ilgili bazı olaylarla ilgili bilgisinin bulunmadığını gösteren pek çok rivayete de kaynaklarda rastlamak mümkündür. Örneğin Recî' ve Bi'r-i Maûna olaylarında ashâbın başına gelecek olan şeyleri önceden bilmiş olsaydı gerekli tedbirleri alacak, sahâbe sukukaste kurban gitmeyecek ve acı olayların hiç birisi yaşanmayacaktı.⁴⁹ Nitekim Hz. Peygamber'in Kur'ân-ı Kerim'de yer alan "*Ben gaybı bilmem.*"⁵⁰, "*Şâyet gaybı bilseydim çokça hayır işlerdim ve bana bir kötülük de dokunmazdı.*"⁵¹ İfadelerini bu bağlamda unutmamak gerekir. Yine bu çerçevede bir örnek verecek olursak, bir düğün vesilesiyle def çalan câriyelerden birisi okuduğu şiirde: "*İçimizde yarın ne olacağını bilen bir peygamber var*" şeklindeki ifadesine Hz. Peygamber karşı çıkmış ve öyle demelerini menetmiştir.⁵² Hz. Âişe'nin şu sözünü de bu çerçevede anlamak gerekir: "*Kim, sana Muhammed'in, gaybı bildiğini söylerse muhakkak o yalan söylemiştir.*"⁵³ Buradan da anlaşılıyor ki, Hz. Peygamber mutlak manada gaybı bilmez, ancak kendisine bildirildiği kadarını bilme imkanına sahiptir.

Hz. Peygamber'in, Kur'ân dışında da vahiy aldığına göre (vahy-i gayri metlûv) bu vahiylerle gaybe muttali kılınmasının mümkün olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu da sahîh hadislerdeki bazı gaybî malûmatın vahye müstenit olmasını gerektirir. Çünkü Hz. Peygamber'in mesnedsiz, tahmini ve kehânet türünden asılsız bilgileri ümmetine aktarması düşünülemez.⁵⁴ Gelecekle ilgili olarak tarih, sene bildiren, eğer bu veya şu olursa şöyle şöyle bir şey meydana gelecek-

44 Buhârî, Menâkıp, B.25.

45 Buhârî, Zekât, B.11; Müslim, Fedâilu's-Sahabe, H.No:101.

46 Müslim, Cennet, H.No:76.

47 Buhârî, Cenâiz, B.4, Cihâd.B.7. Ayrıca bk.lbn. Sa'd, Tabakâtü'l-Kübrâ., II,129-130;Ibn Hişâm, es-Siretü'n-Nebeviyye, IV.18.

48 Bk. Ahmed b. Hanbel, Müsned, II,176; Heysemî, Mecmeu'z-Zevâid, VI, 218-219.

49 Bk. Buhârî, Megâzî, B.28, Cihâd, B.9.

50 En'âm, 6/50.

51 A'râf, 7/188.

52 Buhârî, Meğâzî, B.12; Tirmizî, Nikâh, B.6.

53 Buhârî, Tevhîd, B.4.

54 Polat Salahattin, Hadis Araştırmaları, sh., 148.

tir şeklinde ifade edilen hadisler uydurma olarak kabul edilirler.⁵⁵ Örneğini daha önce verdiğimiz, şu rivayeti zikredebiliriz: "*Yüz sene esnasında Allah soğuk bir rüzgar gönderecek, o zaman Allah her mü'minin nişunu kabzedecektir.*"⁵⁶

SONUÇ

Kısaca Hz. Peygamberin, Allah'ın kendisine bildirdiği kadarıyla gaybî haberlere muttali olabileceğini ve mutlak manada gaybı bilemeyeceğini kabul etmekle beraber, gaybî rivayetlerin sened ve metin kritiğinin yapılması ve bu konuda zayıf ve mevzû olarak tespit edilen hadislerin ortaya çıkarılması hususuna da önem verilmelidir. Çünkü hadis uydurucuların istikballe ilgili pek çok hadis uydurdukları tarihi bir gerçek olarak bilinmektedir. Bu tür uydurmalar var diye istikballe ilgili hadislerin tamamının uydurma olduğunu iddia etmek ilmî gerçeklerle bağdaşmaz. Bu tür uydurma hadislerle karşı duyarlı ve sorgulayıcı olunması elzemdir. Ancak bu sahada sahih olarak tespit edilen hadislerin kabul edilmesi gerekir.

55 Aliyyü'l-Kârî, Esrâru'l-Merfûâ, sh. 450.

56 Aliyyü'l-Kârî, a.g.e., sh. 451.

BİBLİYOGRAFYA

- Ahmed b Hanbel (ö 241/855), Müsned (I-VI), Çağrı Yay., İst., 1982
(Ofset)
- Ahmed Nâim - Kâmil Miras, Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercümesi ve Şerhi (I-XII), D.İ. B. Y., Ank. 1975.
- Albayrak Halis, Kur'ân'da İnsan-Gayb İlişkisi, Şule Yay., İst., 1993.
- Aliyyü'l-Kârî, Nureddin Ali b. Muhammed (ö. 1014/1605), el-Esrâru'l-Merfûa fi'l-Ahbâri'l-Mevzûa (Mevzûatü'l-Kübrâ), thk. Muhammed b. Lütfî es-Sebbâğ, 2.bsk., el-Mektebetü'l-İslâmiyye, Beyrut, 1986.
- Beydâvî, Kâdî Nâsiruddîn, Ebû Saîd Abdullah b. Ömer, (ö. 791/1388), Tefsîru'l- Beydâvî Envâru't-Tenzîl Esrâru't-Te'vîl (I-II), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1988.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail, (ö. 256/870), Sahîh-i Buhârî, (I-VIII), Çağrı Yay., 2. Bsk., İst. 1982.
- Çelebi İlyas, İslâm İnancında Gayb Problemi, M Ü.İ. F.V.Y., İst., 1996.
- Davudoğlu Ahmed, Sahîh-i Müslim Tercüme ve Şerhi (I-XII), Sönmez Neşr., 2.bsk., İst., 1977.
- Ebu'l-Bekâ, Eyyûb b. Mûsâ el-Huseynî el-Kefevî (ö. 1094/1683), el-Külliyât Mu'cemu fi'l-Mustalahâti ve'l-Furuki'l-Lugaviyye, thk., Adnan Derviş-Muhammed el-Mısrî, Müessesetü'r-Risâle, 2.bsk., Beyrut, 1993.
- Elmalı Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili (I-IX), Eser Kitabevi., İst. trs.
- Eren Sadi, Kur'ân'da Gayb Bilgisi, Işık Yay., İzmir, 1995.
- Fazlurrahman, Tarih Boyunca İslami Metodoloji Sorunu, terc. S. Akdemir, Ankara Okulu Yay., Ank. 1995.
- Hattâbî, Ebû Süleyman Hamd b. Muhammed (ö.388/988), A'lâmü'l Hadîs fi Şerhi Sahîhi'l Buhâri, (I-IV) thk. Muhammed b. Sa'd b. Abdîrrahman es-Suûdî, 1. bsk., Merkezü İhyâi't-Türâsi'l-İslâmî, Mekke, 1409-1988.
- Heysemî, Ali b. Ebî Bekir (ö.807/1404), Mecmeu'z-Zevâid ve Menbeu'l-Fevâid (I-X), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1988.
- İbnü'l Cevzî, Ebu'l Ferec Abdurrahman b. Ali (Ö.597/1201) Kitâbü'l- Mevzuat, thk., Abdurrahman Muhammed Osman, 2. bsk , Darü'l-Fikr, 1403/1983.

- İbn Hişâm, Abdülmelik b. Hişâm (ö. 218/833) es-Sîretü'n-Nebeviyye (I-IV) thk., Mustafa es-Sekkâ-İbrahim el-Ebyârî-Abdülhâfız el-Şelbî, Dâru'l-Haber, 2. bsk. Beyrut, 1995.
- İbn Kayyım el-Cevziyye, Muhammed b. Ebî Bekr (ö.751-1350), el- Menâru'l- Münîf fi's-Sahîh ve'd-Daîf, thk., Abdülfettâh Ebû Gudde, Mek-tebetü İbn Teymiyye, Kahire, trs.
- İbn Kesîr Ebu'l-Fidâ İsmail b. Ömer (Ö.774/1373), Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm (I-V), Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 1997.
- İbn Sa'd (ö.230/844), Tabakâtü'l-Kübrâ (I-VIII), Dâru Sâdır, Beyrut, 1985.
- Karacabey Salih, Hadisler Çerçevesinde Mugayyâbât-ı Hamse Meselesi, U.Ü.İ.F.D., sayı: 6, Bursa, 1994.
- Kurtubî Ebû Abdillâh, Muhammed b. Ahmed el-Ensârî (ö. 671/1273), el-Câmiu li Ahkâmi'l-Kur'ân (I-XX), Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 1993.
- Müslim Ebu'l- Hüseyin Müslim b. Haccâc, (ö.261/874), el- Câmiu's-Sahîh, (I-V), thk. M. F. Abdülbaki, Darü lhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Lübnan, 1375/1956.
- Polat Salahattin, Hadis Araştırmaları, İnsan Yay., İst., 1997.
- Tehânevî, Muhammed b. Ali b. Ali (ö.1158/1745) Mevsûatü Keşşâfı İstıla-hâtı'l- Fünûn ve'l-Ulûm (I-II), thk., Ali Dehrûc, Mektebetü Lübnan, Beyrut, 1996.
- Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa, (ö.279/892), Sünenü-Tirmizî, (I-V) thk. Ahmed Muhammed Şakîr - M. F. Abdülbâkî - İ. Adve Avad, Kahire, 1357/1938.
- Vâhidî, Ebu'l-Hasan Ali b. Ahmed en-Nîsâbüri (ö.468/1076), Esbâbu'n-Nuzûl, Ta'lik ve tahriç yapan: Mustafa ed-Dîb el-Boğa, Dâru İbn Kesîr, 3.bsk., Dimeşk, 1997.
- Yusuf el-Kardâvî, Sünneti Anlamada Yöntem, terc. Bünyamin Erul, Rey Yay., İst. 1991.
- Zemahşerî, Cârullah Mahmûd b. Ömer (ö.538/1144) el-Keşşâf an Hakâiki't-Tenzîl ve Uyûni'l-Ekâvil fi Vücûhi't-Te'vil, (I-IV), Dâru'l- Ma'rife, Beyrut, trs.